

*Zabrana ili ograničenje
upotrebe određenih konvencionalnih
oružja*

Olga Šuković

Predstojeće specijalno zasedanje Generalne skupštine UN o razoružanju predstavlja do danas najznačajniju akciju svetske organizacije na tom polju. Ono treba da doprinese zaustavljanju trke u naoružanju, naročito nuklearnom, i otvaranju i ubrzanju procesa stvarnog razoružanja, koji bi postepeno vodio ka krajnjem cilju, tj. opštem i potpunom razoružanju pod efikasnom međunarodnom kontrolom. Uporedo s merama za ograničenje ili zabranu upotrebe nuklearnog oružja i njegovim postepenim eliminisanjem Generalna skupština će razmotriti i mogućnost preduzimanja mera za ograničenje ili postepeno smanjenje oružanih snaga i konvencionalnog naoružanja.

Imajući to u vidu u ovom članku biće ukazano na dosadašnje napore međunarodne zajednice za zabranu ili ograničenje upotrebe određenih konvencionalnih oružja, a zatim na mere koje bi, po našem mišljenju, trebalo preduzeti radi ostvarenja tog cilja.

Predlozi za zabranu određenih sredstava ratovanja iznošeni su u više mahova u prošlosti, ali će tek sredinom 19. veka nastojanja u ovom pravcu uroditi plodom. Istorijski posmatrano potpisivanje Petrogradske deklaracije 1868. u kojoj se potpisnice obavezuju »da odustanu od upotrebe svih projektila ispod 400 grama težine koji bi bili eksplozivni ili napunjeni praskavim ili zapaljivim materijama«, predstavlja značajan korak napred.

Krajem 19. veka postalo je uobičajeno da armije velikih sila koriste zrna čiji se meki vrh prilikom dodira s ciljem spljoštavao, izazivajuće teške rane. Naročito ozbiljne povrede nanošene su upotrebom tzv. dum-dum metaka. Želja da se uspostavi trajan mir, s jedne strane, i novi razvoj vojne tehnologije, s druge, doveli su do sazivanja dveju mirovnih konferencija u Hagu 1899. i 1907. Na I haškoj konferenciji usvojena je Haška deklaracija iz 1899. u kojoj su se potpisnice obavezale da se uzdrže od upotrebe zrna koja se lako šire ili rasprskavaju u ljudskom telu. Istovremeno kodifikovana je zabrana otrova i otrovnog oružja u čl. 23/a Haških pravila iz 1899/1907.

Nakon prihvatanja Haških pravila iznošeni su brojni predlozi o zabrani određenih oružja, ali je na međunarodnom planu postignuta saglasnost o zabrani vrlo malog broja oružja. Široka upotreba gasova u toku I svetskog

rata izazvala je indignaciju javnosti i posle rata napori da se zabrani upotreba takvog oružja dovelo su do značajne zabrane hemijskog i bakteriološkog oružja u Ženevskom protokolu od 1925.

Za vreme Društva naroda podnet je izvestan broj predloga za zabranu nekih sredstava ratovanja, kao što su podmornice, tenkovi, bacači plamena i sl. Ovi predlozi bili su predmet diskusije na Konferenciji Društva naroda o regulisanju i ograničenju naoružanja 1932—1934, ali ta diskusija, kao što je poznato, nije dovela do konačnih sporazuma.

Posle II svetskog rata značajna pravila o zaštiti izvesnih grupa lica prihvaćena su Ženevskim konvencijama od 1949, ali nije prihvaćeno nijedno pravilo o zabrani određenih oružja, uprkos radikalnom napretku vojne tehnologije. Dalja reafirmacija zabrane hemijskog i bakteriološkog oružja bila je predmet diskusije u raznim telima stvorenim od Ujedinjenih nacija ili pod njihovim okriljem, kao i u drugim sličnim telima. I sama Generalna skupština UN raspravljala je u više mahova o toj problematici i usvojila određen broj rezolucija u kojima osuđuje upotrebu određenih oružja proglašavajući ih nelegalnim. Pored toga, potpisan je izvestan broj sporazuma koji spadaju pre u oblast razoružanja i ograničenja naoružanja, nego u ratno pravo.

Nedavni napori da se pokrene diskusija na vladinom nivou o pitanju zabrane određenih konvencionalnih oružja (kao što su napalm, oružja sa odložnim dejstvom, podmukla oružja, oružja malog kalibra i sl.) doveli su do toga da se na Diplomatskoj konferenciji o reafirmaciji i razvoju međunarodnog humanitarnog prava koje se primenjuje u oružanim sukobima (Ženeva, 1974—1977), stvori poseban komitet koji se bavio ovim pitanjem. Diskusija na ovoj Konferenciji nije dovela do usvajanja konkretnih pravila ali je pokazala da je potreba za reafirmacijom postojećih pravila ratnog prava o zabrani određenih oružja, kao i formulisanje novih pravila postala još hitnija.

Dejstvo upotrebe određenih konvencionalnih oružja¹

S obzirom da postoje neslaganja kako među stručnjacima tako i između država o tome kakvo dejstvo imaju pojedina oružja, iz čega proizlaze i razlike u njihovim shvatanjima o dopustivosti ili nedopustivosti upotrebe

¹ Opis dejstva određenih konvencionalnih oružja zasniva se na: Report of the Secretary General of the UN on Napalm and Other Incendiary Weapons and all Aspects of their Possible Use, UN, Doc.A/8803 rev. 1, New York 1973; Swedish Working Group Study on «Conventional Weapons, The Development and Effects from Humanitarian Aspect, Recommendations for the

Modernization of International Law», Stockholm 1973, pp. 117—133; The ICRC Report on «Weapons that may Cause Unnecessary Suffering or have Indiscriminate Effects», Report on the Work of Experts, Geneva 1973, pp. 30—54; The Report from Lucerne Conference and the Report from Lugano Conference.

pojedinih oružja, potrebno je najpre ukazati na osnovne karakteristike pojedinih vrsta oružja, a potom, imajući u vidu te karakteristike, utvrditi da li se na njih odnose neka od postojećih načela o zabrani određenih metoda i sredstava ratovanja ili je, pak, potrebno formulirati nova pravna pravila da bi se onemogućila ili bar ograničila njihova upotreba.

a. Zapaljiva oružja

U Izveštaju generalnog sekretara UN o napalmu i ostalom zapaljivom oružju i o svim aspektima njihove eventualne upotrebe, zapaljiva oružja su definisana kao oružja kojima se nanose povrede neprijatelju, njegovoj imovini ili njegovoj okolini, prvenstveno putem dejstva toplote ili plamena: zapaljiva oružja mogu da imaju i neka druga štetna dejstva: neka od njih su otrovna, dok druga proizvode toksine ili imaju kada sagorevaju zagušljivo dejstvo. Dugotrajno ekološko dejstvo, koje može biti vrlo ozbiljno, u velikoj meri je nepredvidljivo.

Danas postoji veliki spektar zapaljivih oružja namenjenih za upotrebu kako na bojnopolju tako i protiv stanovništva i drugih vitalnih ciljeva. Mnoga od ovih oružja je vrlo jednostavno proizvesti, a materijal potreban za njihovu proizvodnju postoji svuda u svetu. Ovo je posebno tačno za oružja zasnovana na napalmu koja uglavnom čine deo arsenala izvesnog broja država.

Masovna upotreba zapaljivog oružja izaziva vatre koje mogu da se spoje i izrastu u široko rasprostranjene požare i vatrene oluje. Takve vatrene oluje u velikoj meri se ne mogu kontrolisati. Iz toga proizlazi, a to je potvrdila i njihova upotreba u ratu, da zapaljiva oružja spadaju u najsnažnija sredstva za razaranja koja postoje, noseći u sebi okrutne i surove karakteristike totalnog rata.

Masovno širenje vatre je u velikoj meri nepoštedno po svom dejstvu. Čak i kada postoji razlika u osetljivosti na vatru vojnih i civilnih ciljeva, obično je to na štetu civilnih. Isto važi i za primenu zapaljivog oružja u taktične svrhe, zbog sposobnosti tih oružja da pogađaju širu oblast, a često zbog velike blizine vojnih i civilnih ciljeva.

Opekotine, bilo da su izazvane direktnom akcijom zapaljivog oružja, ili usled dejstva vatre, vrlo su bolne i u poređenju sa povredama nanetim sa najvećim brojem drugih kategorija oružja, zahtevaju izuzetne uslove za medicinski tretman.

Iz ovog kratkog opisa zapaljivih oružja jasno proizlazi da ona nanose nepotrebne patnje, da je njihovo dejstvo bespoštedno i da masovna upotreba ovog oružja može da bude opasna pa ljudsku okolinu.

b. Oružja malog kalibra

Nedavna vojna istraživanja dovela su do proizvodnje novih projektila malog kalibra (5,56 mm) što je omogućilo izradu lakog oružja i smanjenje težine municije. Istovremeno brzina leta projektila je povećana (preko 900 m/sek., što je otprilike niža granica za postizanje »efekta velikih brzina«).

Pošto projektili s velikom brzinom pri prolasku kroz tkivo prouzrokuju jake talasne šokove i dovode do silnog razaranja tkiva, nanesena povreda je velika čak i kada se projektil ne prevrće pri ulasku. Projektili s velikom brzinom i sa takvim kalibrom su uvek nestabilni kada prolaze kroz gusti medij kao što su voda ili ljudsko tkivo. Pošto projektil skoro uvek pogađa cilj pod uglom u odnosu na vertikalnu, on će početi da se prevrće pri dodiru s ciljem (čak i kada se projektil ne deformiše kao dum-dum metak). Najveći deo energije prenosi se na okolna tkiva (oko 80%). Ako je košuljica meka, ona može da prsne pod ogromnom snagom koja deluje na projektil dok se on prevrće, tako da se postiže efekat dum-dum metka iako to nije njegova prvenstvena namena. Tipičan primer ručnog vatrenog oružja koje proizvodi takav efekat su američke puške M16.

Projektili sa velikom kinetičkom energijom čiji se veći deo prenosi na ljudski organizam obično prouzrokuju ozbiljne povrede. Prenosenje energije vrši se u vidu jakih pulsativnih talasnih šokova koji razaraju mišiće i može doći do preloma delova skeleta, a da oni nisu bili u direktnom kontaktu sa projektilom. Pošto stvorena šupljina pulsira, nagib pozitivnog i negativnog pritiska naizmenično se menja, što dovoda do usisavanja kako kod ulazne tako i kod izlazne rane. Ovo usisavanje dovodi do toga da se sve rane nanete projektilima velike brzine inficiraju. Oštećeno tkivo oko rane predstavlja izvrstan medij za razvijanje bakterija. Infekcija je značajan faktor kod ovih rana, jer ona pogoršava i komplikuje ranu. Ona, takođe, zahteva i tretman specijalnom opremom.

Ako projektil udari u tvrde predmete kao što su dugmad na uniformi, kosti i sl. lako se formiraju sekundarni projektili koji mogu da prouzrokuju ozbiljne povrede daleko od originalnog traga zrna. Ako ovi sekundarni projektili udare blizu abdomena ili grudi, oni mogu da prouzrokuju vrlo teške povrede. Ako zrno s velikom brzinom pogodi vitalne organe kao što su centralni nervni sistem, srce, glavne krvne sudove, jetru ili bubrege, smrt je obično momentalna. Ako, pak, pogodi ostale organe, ono prouzrokuje ozbiljne povrede koje mogu dovesti do trajne nesposobnosti.

S obzirom na to da upotreba oružja malog kalibra s velikom brzinom projektila izaziva teška razaranja ljudskog tkiva s medicinskog stanovišta, ta oružja treba ubrajati u ona koja nanose nepotrebne patnje.

c. Eksplozivna i rasprskavajuća oružja

Rasprskavajuća municija deluje razletanjem velikog broja fragmenata pri velikoj brzini, obično u simetričnom modelu oko mesta pogotka. Ona može isto tako da bude konstruisana na taj način da se fragmenti skoncentrišu duž linearne trajektorije, kao kod nekih protivpešadijskih mina. Veličina fragmenata može da varira od stotine grama pa sve do delova grama. Postoje dve vrste fragmenata: oni koji se dobijaju spontanom rasprskavanjem i oni koji su prefragmentirani. U pogledu proizvodnje protivpešadijskih rasprskavajućih mina postoji tendencija ka sve manjim fragmentima koji imaju oštre ivice i nepravilne oblike. U slučaju prefragmentirane mu-

nicije fragmenti su obično sferičnog oblika, iz razloga diktiranih aerodinamikom, penetracijom i proizvodnjom. Kod ove municije broj kuglica može biti vrlo veliki (na primer, svaka bombica kod kasetne bombe sadrži oko 300 kuglica, tako da se celo oružje može rasprsnuti u oko 200.000 kuglica). Opšte uzevši, kontrolirano rasprskavanje kod prefragmentiranog oružja sa vojnog stanovišta je efikasnije nego što je to slučaj sa municijom sa spontanom rasprskavanjem. Rasprskavajuće bojeve glave su vrlo efikasne protiv mekih ciljeva kao što su borci na otvorenim i nezaštićenim položajima, civilno stanovništvo i osetljivi ciljevi kao što su radarske stanice, neaoružana transportna sredstva, laka vozila, avioni i helikopteri.

Rasprskavajuća oružja čija brzina prelazi 700—800 m/sek. imaju »efekat velikih brzina« uključujući ekstenzivno razaranje tkiva i pratećih krvnih sudova, nerava i drugih organa, a uključuju i veliki rizik sekundarnih fragmenata. Rane nanete ovim oružjem uvek su inficirane. Pošto je prosečna veličina fragmenta mala, ona nanose veći broj rana koje je teško locirati i odstraniti hirurškim putem a da se ne pogorša oštećeno tkivo. U slučaju bojevih glava koje eksplodiraju pri dodiru sa tлом dolazi do većeg broja povreda glave, vrata i tela nego kod drugih vrsti oružja zbog neravnine na tlu. Povrede tih delova tela imaju za posledicu visok stepen smrtnosti i onesposobljavanja. Drugi problem koji se nameće u vezi s ovim oružjem je prisustvo fragmenata ili materijala koji se ne mogu otkriti rendgenskim zracima, kao što su plastični delovi koji potiču od materije kojom se ispunjava prostor između fragmenata kod prefragmentiranih raketa. Postoje takode materije koje imaju i toksično dejstvo kao što su uranijum i cink.

Postoji takode velika verovatnoća da dejstvo ovog oružja (naročito kasetne bombe) bude bespoštedno kada se ono koristi u velikom broju kod istog napada, zbog veličine oblasti koja se pokriva. S obzirom na veličinu oblasti koja je obuhvaćena, postoji velika opasnost da budu pogođeni nevojni ciljevi, čak i ako su pojedinačne bojeve glave usmerene protiv vojnih ciljeva, kao što su protivavionske jedinice u blizini naseljenih centara.

U ovu kategoriju oružja, zbog sličnog dejstva, mogu se uvrstiti tzv. strelice (flechettes — male metalne strelice i igle). One mogu da se koriste u municiji za puške ili topove, ili kao fragmenti u bojevim glavama. Te strelice su napravljene od čelika i obično teže 0,50 grama. Bojeve glave mogu da sadrže od 2.000 do 25.000 strelica, zavisno od veličine i kalibra bojeve glave koja se koristi. Obično je brzina strelica malo veća od brzine same bojeve glave.

Sa medicinskog stanovišta strelice postižu »dejstvo velike brzine« ako one imaju brzinu koja prelazi otprilike 900 m/sek. i često vibriraju po ulasku u ljudsko telo. Mogućnost smrti pri pogotku jednom strelom je relativno mala i obično je potreban veći broj pogodaka istog cilja da bi se postigao veći efekat. Međutim, u poslednjem slučaju nanose se višestruke povrede i one su problematične sa stanovišta lečenja, pored toga što proizvode visoki stepen bola i patnji. U ovom drugom slučaju rizik smrti je veliki.

Eksplzivna oružja su ona čije osnovno dejstvo rezultira iz talasnih šokova koji se oslobađaju kada eksplodira eksplozivno punjenje. Eksplozivno dejstvo je osnovno obeležje municije koja treba da eksplodira u vodi

ili unutar zatvorenog prostora, protiv ciljeva koji su vrlo rezistentni. Tip bojeve glave za koju se pretpostavlja da ima širi domet je tzv. aerosolni eksploziv (fuel-air explosive) koji može da se pokaže efikasnim, na primer, protiv trupa sklonjenih u streljačke zaklone. Sa aerosolnim eksplozivom postiže se pritisak od 30 atmosfera i lako se ostvaruje dugotrajno dejstvo nad oblastima prilične veličine. Ovo oružje je od posebnog interesa jer se ono može isto tako upotrebiti kao protivpešadijsko oružje. Talasi pritiska, naročito eksplozivni talasi, mogu da prouzrokuju prskanje bubne opne a kod većeg pritiska, ozbiljne povrede pluća i abdomena. Povrede mogu da izazovu od manjeg oštećenja sluha, do potpune gluvoće — zavisno od blizine žrtve početnoj eksploziji. Kod pritiska koji prelazi 2,5 atmosfere, postoji veliki rizik od povreda internih organa u grudima i abdomenu. Ako je jedno lice izloženo dejstvu eksplozivnih gasova, postoji dodatan rizik od opekotina. Produžena upotreba aerosolnog eksploziva protiv zaštićenih vojnika može da prouzrokuje velik broj povreda zbog preteranog pritiska. Te povrede uključuju veliki rizik smrtnosti ili doživotno onesposobljavanja.

d. Oružja s odložnim dejstvom i podmukla oružja

U ovu kategoriju oružja spadaju, pre svega, kopnene mine i mine iznenađenja. Kopnene mine su najpoznatiji vid oružja sa odložnim dejstvom. One su prvenstveno namenjene ograničavanju mogućnosti kretanja neprijatelja. Ali u širokoj su upotrebi i protivpešadijske mine. Najveći broj ovih mina deluje putem rasprskavanja. Obično one eksplodiraju prilikom kontakta sa materijom koja je osetljiva na pritisak, ali mogu biti aktivirane i putem vibrirajućeg senzora, putem žice, zamke ili drugih sličnih naprava. Po pravilu upotrebljavaju se istovremeno protivpešadijske mine s minama protiv vozila. Neke protivpešadijske mine kada se povuku iskaču iz tla pre eksplozije i na taj način povećavaju optimalni horizontalni rasprskavajući efekat.

Razne vrste kontaktnih mina, tj. mina koje eksplodiraju kada neko dođe u kontakt s njima, razlikuju se dosta u odnosu na druge mine s obzirom na njihov medicinski efekat. Ove mine uglavnom nanose povrede donjim ekstremiteta i regionu abdomena kod ljudskih bića. Količina eksploziva u ovim bojevim glavama može biti mala od 12—20 grama. Ali detonacija ove male količine eksploziva je sasvim dovoljna da prouzrokuje ozbiljne povrede stopala koje je izazvalo eksploziju. Eksplozivna snaga nešto većih kopnenih mina je sasvim dovoljna da ima za posledicu amputaciju. Postoji i velik rizik od ozbiljne infekcije. Dalje, fragmenti koji se razleću iz izvesnih vidova mina pri dodiru prouzrokuju stepen povrede koji prevazilazi onaj koje se traži da se vojnik izbacuje iz akcije. Minska polja postavljena na većoj površini su podobna da budu indiskriminatorna naročito ako ona nisu obeležena i ostanu aktivna duže vreme.

Eksplozivne i izvesne vrste kopnenih mina mogu se koristiti kao mine iznenađenja (booby traps). Kada se koriste u ovu svrhu, napunjena mina se fiksira na neki predmet s kojim se očekuje da će trupe neprijatelja doći

u kontakt ili preći preko njega. Jednostavna mina iznenađenja može biti napravljena i bez eksplozivnog punjenja. Ona može biti u obliku oštrog predmeta stavljenih na površinu tla. Predmeti mogu biti namazani supstancom koja inficira rane. Mine iznenađenja često se postavljaju na puteve ili puteljke.

Postoje izveštaji sa nekih ratišta da su mine iznenađenja sa eksplozivnim punjenjem povezivane s telima povredjenih ili mrtvih. Te mine uglavnom nanose povrede medicinskom osoblju koje predstavlja zaštićenu grupu lica na osnovu međunarodnog prava. One, takođe, odlažu pružanje medicinske pomoći žrtvama. Na osnovu obe ove tvrdnje, dakle, takve mine iznenađenja moraju se smatrati u velikoj meri nehumanim i podmuklim oružjem suprotnim međunarodnom pravu. Mine iznenađenja postavljene u oblasti gde je prisutno civilno stanovništvo ili u oblast gde ono prolazi imaju takođe i nediskriminirajuće dejstvo.

Pravni aspekti upotrebe određenih konvencionalnih oružja

S obzirom na to da će na predstojećoj Konferenciji UN o zabrani određenih konvencionalnih oružja biti razmatrane mogućnosti zabrane ili ograničenja upotrebe tih oružja, trebalo bi ispitati u kojoj meri postojeća pravna pravila ratnog prava već regulišu upotrebu pojedinih od tih oružja, a u kojoj meri će biti potrebno formulisanje novih pravnih pravila. Međutim, pre nego što pređemo na razmatranje pravnih pravila koja se tiču zabrane ili ograničenja upotrebe određenih vrsta konvencionalnog oružja, ukazaćemo na neka opšta načela od kojih bi trebalo poći pri razmatranju i određivanju legalnosti upotrebe konkretnih konvencionalnih oružja.

Opšte je prihvaćeno da je jedno od osnovnih načela klasičnog ratnog prava načelo da zaraćene strane ne uživaju neograničeno pravo u pogledu izbora sredstava za borbu protiv neprijatelja. Tako čl. 22 Pravilnika Haške (IV) konvencije o zakonima i običajima suvozemnog rata postavlja kao opšte pravilo da »zaraćene strane ne uživaju neograničeno pravo u pogledu izbora sredstava za borbu protiv neprijatelja« (to načelo potvrđeno je i u IV Haškoj konvenciji iz 1907). Međutim, zaraćene strane za vreme prvog i drugog svetskog rata nisu se mnogo obazirale na ovo načelo. Zbog toga se ukazala potreba za reafirmacijom tog načela, pa je stoga ono uneto u Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije od 1949. koji je usvojen na Diplomatskoj konferenciji o humanitarnom pravu u Ženevi 1977.²

Nakon diskusije u III komitetu Diplomatske konferencije prvobitni nacrt ovog člana Dopunskog protokola pretrpeo je izmene, tako da je na kraju prihvaćen sledeći tekst: »U svakom oružanom sukobu pravo strana u sukobu da bira metode i sredstva ratovanja nije neograničeno« (čl. 35 st. 1).

² Dopunski protokol uz Ženevske konvencije o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), UN, Doc. A/32/144, Annex I.

Pored tog osnovnog načela postoje i neka druga koja ograničavaju izbor sredstava zaraćenih strana. Jedno od najstarijih jeste svakako načelo da su zabranjeni načini i sredstva ratovanja koja izazivaju nepotrebne patnje. Prvi put ovo načelo uneto je u preambulu Petrogradske deklaracije gde se ističe da je to učinjeno s obzirom na to da je jedini zakoniti cilj za vreme rata slabljenje vojne moći neprijatelja i »da bi ovaj cilj bio prevaziđen upotrebom oružja koje bi nepotrebno uvećavalo patnje ljudi stavljenih van borbe, ili bi im smrt učinila neizbežnom«. Ovo načelo bilo je uneto i u kasnije međunarodne instrumente. Tako Haška pravila iz 1899/1907 u čl. 23 t. e. izričito zabranjuje »upotrebu oružja, metaka i materijala kadrih da prouzrokuju nepotrebne patnje«. Najnoviju potvrdu tog načela nalazimo u st. 2 čl. 35 Dopunskog protokola I koji zabranjuje upotrebu oružja, projektila, materijala i metoda ratovanja koji »prouzrokuju suviše povrede ili nepotrebne patnje«.

Načelo o zabrani bespoštednog (nediskriminirajućeg) dejstva je, takođe, jedno od najstarijih načela, ali je ono bilo kršeno vrlo često zbog subjektivne ocene o tome šta doprinosi postizanju zakonitog cilja za vreme rata. Iako ovo načelo nije bilo izričito formulirano, u tradicionalnom ratnom pravu postoji niz pravila koja su zahtevala od zaraćenih strana da poštede civilno stanovništvo što je moguće više, ali i niz izuzetaka od opšte zabrane o namernom nanošenju povreda civilnom stanovništvu (vidi čl. 25 i 26 Haških pravila, čl. 1—3 IV Haške konvencije, itd.).

Načelo o zabrani bespoštednog dejstva došlo je do izražaja u nizu članova Dopunskog protokola I koji se odnosi na zaštitu civilnog stanovništva i objekata. Najinteresantniji je svakako član 51 st. 4 koji izričito kaže da su »zabranjeni napadi vršeni bez izbora ciljeva«, s tim da su dalje definisani takvi napadi i navedeni primeri, iz kojih proizlazi da se zabrana odnosi kako na metode, tako i na sredstva ratovanja.

Pored ovih tradicionalnih načela ratnog prava odnedavna se govori i o jednom novom načelu koje je vezano za zaštitu čovekove sredine. Tako je Generalna skupština rezolucijom 3264 (XXIX) istakla da je »potrebno da se prihvati, putem zaključenja odgovarajuće međunarodne konvencije, efikasne mere kako bi se zabranila akcija koja bi uticala na sredinu i klimu u vojne ili druge neprijateljske svrhe koje su nesaglasne sa očuvanjem međunarodne bezbednosti, ljudske dobrobiti i zdravlja«.³

Međunarodni komitet Crvenog krsta nije spomenuo čovekovu sredinu kao faktor koji bi trebalo uzeti u obzir prilikom formulisanja novih pravila oružanog sukoba. Međutim, posle diskusije o ovom pitanju, na II zasedanju Diplomatske konferencije usvojene su dve odredbe o tome. Prema definitivno prihvaćenom tekstu st. 3 čl. 35 zabranjeno je primenjivati metode i sredstva ratovanja koji su namenjeni ili od kojih se može očekivati da će prouzrokovati opsežna, dugotrajna i ozbiljna oštećenja prirodne okoline, s tim da je ova odredba detaljnije razrađena i u čl. 55. Time je ta od-

³ Generalna skupština UN preporučila je na usvajanju državama Konvenciju o zabrani upotrebe u vojne ili u bilo koje dru-

ge neprijateljske svrhe tehnike za modifikaciju čovekove sredine, Rezolucija 31/72 od 10. decembra 1977.

redba postala deo prava oružanog sukoba. Odredbe u pitanju bile su inspirisane upotrebom herbicida i defolijanata u ratu u Vijetnamu, ali one mogu da poprime i širi značaj s obzirom na mogućnost razvoja tzv. geofizičkih oružja.

Pošto smo ukazali na opšta načela od kojih bi trebalo poći pri razmatranju legalnosti upotrebe određenih konvencionalnih oružja, pokušaćemo da utvrdimo pravna pravila koja se tiču pojedinih vrsta oružja o kojima je bilo reči. S obzirom na izvesne specifičnosti vezane za zapaljiva oružja najpre će biti reči o pravnim aspektima ovog oružja, a zatim o pravnim problemima vezanim za zabranu ostalih tipova konvencionalnog oružja.

Izvesni zaključci o stavu država prema zabrani upotrebe zapaljivih oružja mogu se izvući iz vojnih priručnika država. Zabrana sadržana u Petrogradskoj deklaraciji uneta je u nekoliko vojnih priručnika. Britanski priručnik navodi odredbe iz ove Deklaracije, ali dalje ističe da je upotreba bacača plamena i napalma legalna »kada je usmerena protiv vojnih ciljeva«. Priručnik Holandije zabranjuje »izvesne vrste trasirane municije«, uključujući ih među ona oružja i projektele koji mogu da prouzrokuju nepotrebne patnje. Priručnik SR Nemačke smatra da je upotreba bacača plamena i drugog zapaljivog oružja legalna, ali na drugom mestu se kaže da je ispaljivanje zapaljivih projektila na naseljena mesta u suprotnosti sa čl. 23 (c) i (g) Haških pravila. Američki zakon o suvozemnom ratu stipuliše da »upotreba oružja koja koriste vatru kao što su trasirana municija, bacači plamena ili napalma, i druge zapaljive agense protiv ciljeva koji zahtevaju njihovu upotrebu ne predstavlja povredu međunarodnog prava. Ona ne smeju biti, međutim, upotrebljena na takav način da prouzrokuju nepotrebne patnje pojedincima«.⁴

Postoje razlike u doktrini o obimu zabrane upotrebe zapaljivog oružja u oružanim sukobima. Izvestan broj autora u trećima o međunarodnom pravu ili o ratnom pravu jednostavno se poziva na Petrogradsku deklaraciju iz 1868. ili na zabranu eksplozivnih i zapaljivih projektila obuhvaćenih tom Deklaracijom a da ne iznosi svoje mišljenje o sadašnjem položaju tog oružja u međunarodnom pravu.

Neki pisci smatraju da je zabrana sadržana u Petrogradskoj deklaraciji specifična primena u ugovornom pravu ranije postojeće norme običajnog međunarodnog prava koja zabranjuje nehumana oružja, kao što su ona koja nanose nepotrebne patnje.

Razni razlozi navode neke autore da odbace Petrogradsku deklaraciju kao nešto što je od malog savremenog značaja. Neki pisci izričito poriču da je princip iz ove Deklaracije prešao u opšte međunarodno pravo, dok drugi ističu da je široko prihvatanje gledišta od država da zapaljivi projektili mogu da se upotrebe protiv aviona i putem aviona u svakom slučaju utrlo put dopuštanju izuzetaka od opšte zabrane. Dosta velik broj pisaca smatra legalnim bacače plamena, ali to uslovljavaju njihovom upotrebom protiv vojnih ciljeva. Neki komentatori, s druge strane, smatraju da su bacači plamena nezakoniti jer, kao i ostala zapaljiva oružja, prouzrokuju nepotrebne

patnje kako borcima, tako i civilnom stanovništvu. Neki pisci smatraju da samim uključenjem napalma u ostala zapaljiva oružja čini upotrebu toga oružja legalnom. Ali, kao i u slučaju bacača plamena, često se ističe da se napalm i napalm-bombe moraju upotrebiti samo protiv legalnih ciljeva. Posle upotrebe napalma u vijetnamskom ratu jedan broj pisaca smatra da on treba da se stavi u kategoriju oružja koja su zabranjena na bazi njihovog bespoštednog dejstva i zbog toga što prouzrokuje nepotrebne patnje.⁵

Izvestan broj pisaca u socijalističkim zemljama ističe da napalm i druga zapaljiva oružja ne prave razliku između boraca i civila ili između vojnih i nevojnih ciljeva i da se radi o oružju koje izaziva nepotrebne patnje. Po njihovom mišljenju upotreba oružja koje nepotrebno pogoršavaju patnje ljudi stavljenih van borbe ili koja čini njihovu smrt neizbežnom nesaglasna je sa osnovnim ciljem rata, tj. »slabljenjem vojne moći neprijatelja«.⁶

Zabrane protiv upotrebe određenih vrsta projektila mogu se naći u Petrogradskoj deklaraciji iz 1868, Haškoj deklaraciji iz 1899. i čl. 23 (a) i (e) Haških pravila o zakonima i običajima suvozemnog rata.

Najrelevantnija od tih zabrana sadržana je u Haškoj deklaraciji iz 1899, prema kojoj su se »strane ugovornice složile da se uzdrže od upotrebe zrna koja se lako šire ili rasprskavaju u ljudskom telu, kao što su zrna sa tvrdim omotom koji ne bi u potpunosti pokrивao jezgro ili bi imao zareze« ili ono što je opštepoznato pod nazivom dum-dum meci.

Iz dokumenata sa Konferencije u Hagu 1899. jasno proizlazi da su države učesnice smatrale da zabrana dum-dum metaka predstavlja logičan produžetak principa o kome su se složile u Petrogradu. U prilog ovome govori i raniji nacrt Rusije koji je zahtevao da se »upotreba zrna koja se lako šire ili rasprskavaju u ljudskom telu, zabrani jer ona nisu u duhu Petrogradske deklaracije iz 1868«.

Pravilo iz čl. 23 (e) Haških pravila iz 1899. koje sadrži zabranu oružja kadra da »prouzrokuju nepotrebne patnje« je opštijeg karaktera, jer se ono može primeniti na sva oružja koja prouzrokuju takve patnje.

Pisci koji se izričito izjašnjavaju o zabrani dum-dum metaka u Haškoj deklaraciji često izjavljuju nedvosmisleno da je zabrana obavezna za sve države na osnovu međunarodnog običajnog prava. Međutim, većina komentatora jednostavno se poziva na Deklaraciju o zabrani rasprskavajućih metaka ne izjašnjavajući se izričito da li je zabrana univerzalnog karaktera ili ne. Neki pisci izjavljuju da se zabrana proteže samo na države koje su strane ugovornice Deklaracije.⁷

Interesantno je primetiti da J. Stone smatra da Petrogradska deklaracija iz 1868, u meri u kojoj se ona proteže na rasprskavajuća zrna, »ima mali značaj za moderni rat« i da je »tehnički razvoj prevazišao ovaj prob-

5
Ibid., pp. 142—144.

6
Ibid., pp. 145—146.

7
Vidi: Oppenheim, International Law, Vol. II, Vth Ed., p. 341, Balladore Pallieri, Diritto bellico, 2nd ed. 1954, pp. 168 i 170; Fauchille, Traite de Droit International Public, p. 119 itd.

lem«. On primećuje da sile koje su zaključile tu Deklaraciju nisu mogle da se slože o predlogu da se zabrane i »zrna koja nanose nepotrebno svirepe rane, kao što su rasprskavajuća zrna, kao i uopšte, o bilo kojoj vrsti zrna koja bi išla preko ograničenja potrebnog da se čovek stavi odmah van borbe«.⁸

Upotreba strelica — koje su korišćene u vazduhu i iz vazduha za vreme drugog svetskog rata — po mišljenju Spraighta nije suprotna međunarodnom običajnom pravu.⁹

Neki novi tipovi oružja koji su upotrebljavani u nedavnim oružanim sukobima i za koje se smatra da su zbog njihovog dejstva slična dum-dum mecima, te da prouzrokuju nepotrebne patnje, suprotna su čl. 23 (e) Haških pravila. Projektili ispaljeni puškom M16, koji se prevrću u jednom delu njihove putanje i na taj način se probijaju kroz tkivo i rasprskavajuće bombe koje proizvode veliki broj malokalibarskih kuglica, smatra se da imaju isto dejstvo kao i dum-dum meci i da je stoga njihova legalnost problematična.¹⁰ Nasuprot tome, Fleck smatra da je upotreba rasprskavajućih bombi protiv vojnog personala dopuštena.¹¹

Tvrđi se, u kontekstu vazdušnog bombardovanja u ratu u Vijetnamu, da je upotreba protivpešadijskih rasprskavajućih bombi u oblastima gde vojne operacije nisu u toku, bila nesaglasna sa međunarodnim pravom.¹² Meyrowitz, ne želeći da prejudicira rešenje ovog pitanja, sugerše pristupanje zabrani rasprskavajućih bombi koje sadrže malokalibarske kuglice i to bilo putem analogije sa dum-dum mecima, bilo zbog toga što su to oružja koja nanose nepotrebne patnje.¹³

Relativno malen broj vojnih priručnika se bavi kopnenim minama i minama iznenadnja. Priručnik SR Nemačke karakteriše upotrebu predmeta koji su po svom izgledu bezopasni, a koji eksplodiraju u ruci lica, kao povreda čl. 23 (e) Haških pravila koja zabranjuju ubijanje ili nanošenje povreda na podmlkli način. Austrijski priručnik sadrži sličnu odredbu.¹⁴

Prema nemačkim priručnicima upotreba mina nije zabranjena pod uslovom da nisu postavljene u oblasti koje služe miroljubivim svrhama. Priručnici SAD i Velike Britanije određuju da eksploziv sadržan u minama ne čini ta oružja takvim da prouzrokuju nepotrebne patnje kako je to predviđeno čl. 23 (e) Haških pravila. Pisci obično zastupaju legalnost upotrebe mina, ali ponekad postavljaju uslov da one ne smeju biti upotrebljene na način koji ugrožava civile. Castren smatra da mine koje ostaju aktivne mesecima ili godinama i na taj način ugrožavaju civilno stanovništvo, tre-

8 J. Stone, *Legal Controls of International Conflicts*, 1959, p. 552.

9 J. M. Spaight, *Air Powers and War Rights*, 3rd ed., 1947, p. 202.

10 Meyrowitz, »Le Droit de la guerre dans le conflit vietnamien«, *Annuaire français de droit international*, Vol. 13, 1967, p. 186 i dr.

11 Cit. po Doc. UN/A/9215 (Vol. I), p. 138.

12 D'Amato, Gould and Woods, »War Crimes and Vietnam: The Nuremberg Defense and the Military Service Register« in Falk, R. ed. *The Vietnam War and International Law* (1969), Vol. 2, pp. 442—443.

13 Meyrowitz, *op. cit.*, p. 186.

14 UN, Doc. A/9215 (Vol. I), pp. 186—187.

ba da budu zabranjene osim ako nisu postavljene u vojnim oblastima, ma da »široka upotreba ovih oružja ... dekurazira poštovanje ograničenja ove vrste.«¹⁵

Mnogi autori u socijalističkim zemljama zastupaju mišljenje da upotreba mina u suvozemnom ratu nije suprotna odredbama postojećih međunarodnih ugovora, sporazuma i običaja. Oni ističu, međutim, da je upotreba mina iznenađenja suprotna čl. 23 (e) Haških pravila. Po njihovom mišljenju apsolutno je nedopustivo da se upotrebljavaju mine iznenađenja protiv civila, naročito onih koji su zaštićeni Ženevskom konvencijom iz 1949. koja se odnosi na zaštitu civilnih lica za vreme rata.¹⁶

Mine iznenađenja se u literaturi spominju vrlo malo. Greenspan osuđuje njihovu upotrebu zbog opasnosti koju one predstavljaju za civile, dok McDougal i Feliciano tvrde da »zaraćene strane nisu ozbiljno pokretale pitanje u pogledu dopustivosti mina iznenađenja«. Castren smatra da vezivanje mina za ranjene i bespomoćne civile ili za »predmete jasno namenjene za mirnodopsku upotrebu« mora da se osudi.¹⁷

Pisci iz socijalističkih zemalja smatraju da je upotreba oružja sa odložnim dejstvom, koja su po samoj svojoj prirodi oružja upravljena protiv civila-neboraca, nelegalna (pošto je suprotna čl. 23 (e) Haških pravila i Ženevskim konvencijama iz 1949).¹⁸

Von der Heydte smatra nezakonitom upotrebu bombi sa odložnim dejstvom, naročito bombardovanje oblasti gde bi bilo povređenih civila. Fauchille smatra nezakonitim upotrebu u prvom svetskom ratu »mina sa odložnim dejstvom« koje eksplodiraju dugo nakon što trupe koje su ih postavile napuste oblast u pitanju. Castren smatra takođe da je upotreba mina sa odložnim dejstvom ilegalna. Ukoliko su tvrdnje da su u ratu u Vijetnamu upotrebljene bombe sa odložnim dejstvom tačne, onda bi po mišljenju nekih pisaca takva upotreba bila nelegalna.¹⁹

Predlozi za zabranu određenih konvencionalnih oružja na Diplomatskoj konferenciji, Ženeva 1974—1977.

Pitanje zabrane određenih konvencionalnih oružja na Diplomatskoj konferenciji o reafirmaciji i razvoju međunarodnog humanitarnog prava koje se primenjuje u oružanim sukobima razmatrano je u posebnom Ad hoc (IV) komitetu za konvencionalna oružja. Diskusije u Ad hoc komitetu, kao i na konferencijama eksperata u Lucernu i Luganu, pokazale su da još uvek postoje neslaganja kako u pogledu dejstva, tako i u pogledu legalnosti, odnosno nelegalnosti, upotrebe određenih konvencionalnih oružja.

15

Ibid.

16

Ibid., p. 188.

17

E. Castren, *The Present Law of War and Neutrality*, Helsinki 1956, p. 192.

18

UN, Doc. A/9215 (Vol. I), pp. 187—188.

19

«Luftbombardment». Strupp-Schlochaer, *Wörterbuch der Völkerrechts* 1960, vol. 2, p. 437; Fauchille, *op. cit.*, p. 127; Castren, *op. cit.*, pp. 192—195.

Zbog toga ćemo ukazati na značajnije predloge u vezi sa svakom grupom oružja o kojima je bilo reči.²⁰

Pošto sve do IV zasedanja Diplomatske konferencije nije postignuta saglasnost o pojedinim predlozima, na poslednjem zasedanju je stvorena Radna grupa Ad hoc komiteta u cilju detaljnijeg razmatranja podnetih predloga u vezi sa zabranom ili ograničenjem upotrebe određenih konvencionalnih oružja.

U Radnoj grupi razmatran je, najpre, predlog šest zemalja²¹ o zabrani upotrebe oružja čije je primarno dejstvo nanošenje povreda putem fragmenata koji se ne mogu otkriti u ljudskom telu putem rendgenskih zraka. Razlog za podnošenje ovog predloga bio je da fragmenti koji se ne mogu blagovremeno odstraniti iz ljudskog organizma mogu da prouzrokuju ozbiljne medicinske komplikacije koje nemaju vojno opravdanje. Posle kraće diskusije ovaj predlog je dobio jednodušnu podršku.

U vezi sa minama i minama iznenađenja Radna grupa je razmatrala paralelno dva predloga,²² s tim što su oba išla za tim da države preuzmu obavezu da obeležavaju sva minska polja; da se zabrani upotreba daljinskog polaganja mina sa naknadnim dejstvom ukoliko nisu snabdevene mehanizmom za samouništenje; da se zabrane mine koje se ručno postavljaju i naprave u naseljenim oblastima u kojima se ne vode borbe, kao i da se zabrani upotreba eksplozivnih i neeksplozivnih naprava u vidu predmeta koji izgledaju bezopasno (kao na primer mine iznenađenja). Jedina razlika između ta dva predloga bila je u tome što su podnosioci drugog predloga smatrali da njihov predlog stavlja veći naglasak na zaštitu civilnog stanovništva. Nakon diskusije postignuta je dosta široka saglasnost o zajedničkom tekstu, s tim što su sporne formulacije stavljene u zagradama.²³ Međutim, i pored toga izvestan broj delegacija je izjavio da predloženi zajednički tekst još uvek nije u potpunosti prihvatljiv.

Iako bi se zabrana zapaljivog oružja mogla, po našem mišljenju podvesti pod opšte principe o zabrani sredstava i metoda ratovanja (a naročito pod načela nanošenja nepotrebne patnje i bespoštednog dejstva), još uvek velika većina država smatra da je upotreba tih oružja međunarodnopravno dopuštena, s tim da je potrebno preciznije regulisati njihovu upotrebu. Kao rezultat takvog stava država, na Konferenciji u Ženevi podneto je šest predloga o zabrani upotrebe zapaljivih oružja, s tim da ne postoji suglasnost o obimu te zabrane. Može se reći da postoje uglavnom dva osnovna pristupa: prvi, koji ide na zabranu pojedinih vrsti zapaljivih oružja i načina njihove upotrebe i drugi, koji teži potpunoj zabrani svih zapaljivih oružja, s tim što su predviđeni izuzeci za pojedine vrste tih oružja.

Prema prvom predlogu²⁴ zabrana zapaljivog oružja imala bi opšti karakter, s tim da je precizirano da se ta zabrana primenjuje na upotrebu

20
UN, Doc. A/32/124.

21
Doc. CDDH/IV/210 and Add. 1 and 2 (predlog Austrije, Danske, Meksika, Norveške, Švedske, Švajcarske i Jugoslavije).

22
Doc. CDDH/IV/213 and Add. 1 and 2) i CDDH/IV/222 and Add. 1.

23
Doc. CDDH/IV/GT/4.

24
Doc. CDDH/IV/Inf. 220.

svakog oružja čija je prvenstvena namena paljenje objekata ili nanošenje opekotina licima putem plamena ili toplote proizvedene hemijskom reakcijom supstance ispaljene na cilj. To oružje bi uključivalo: bacače plamena, zapaljiva zrna, rakete, granate, mine i bombe, ali bi isključivalo municiju čije je zapaljivo dejstvo kombinovano sa penetrirajućim ili fragmentirajućim i koja je posebno namenjena za upotrebu protiv aviona, oklopnih vozila i sl. Sličan ovome bio je predlog Meksika, s tim što se izuzetak zabrane u njemu odnosio samo na municiju koja ima penetrirajuće dejstvo.²⁵

Švedski predlog predviđa zabranu upotrebe oružja zasnovanog na plamenu, s tim da je to oružje definisano prema načinu na koji funkcioniše aktivan agens, tj. rasprskavanjem zapaljive supstance na cilj; ova zabrana uključuje ne samo napalm i njegove supstance, već i beli fosfor.²⁶

Pored navedenih podneta su još dva predloga (predlog Holandije koji ograničava upotrebu ovog oružja u oblastima gde postoji koncentracija civilnog stanovništva²⁷ i predlog Norveške koji ograničava upotrebu tog oružja na bojnopolju, protiv personala²⁸).

Pokušaji da se u Radnoj grupi dođe do jedinstvenog teksta o zabrani zapaljivih oružja nisu uspjeli, tako da su mnoga pitanja ostala otvorena.

U pogledu ostalih tipova konvencionalnog oružja podneta su samo dva predloga u Radnoj grupi. Prvi se odnosi na aerosolne eksplozive i sugerira postizanje sporazuma između država o tome da se uzdrže od upotrebe municije čije se dejstvo zasniva na talasnim šokovima prouzrokovanim eksplozijom oblaka stvorenog supstancom raspršenom u vazduhu, izuzev kada je isključivi cilj takvog oružja uništavanje materijalnih ciljeva, kao što je raščišćavanje minskih polja.²⁹ Zbog protivljenja jednog broja delegacija ovaj predlog nije prihvaćen.

U vezi s oružjem malog kalibra Švedska je u svom predlogu³⁰ sugerisala državama da se slože u sledećem: a) da se uzdrže od proizvodnje projektila koji prouzrokuju teže povrede nego što je to slučaj sa oružjem kalibra 7,62 koje je u opštoj upotrebi; b) da izbegavaju upotrebu metaka koji se lako prevrću, deformišu ili lome prilikom ulaska u ljudsko telo, ili metaka sa prevelikom brzinom; c) da nastave istraživanja na nacionalnoj i međunarodnoj bazi u vezi sa balističkim povredama i d) da nastave rad u cilju postizanja sporazuma o zabrani upotrebe malokalibarskih projektila koji mogu da prouzrokuju nepotrebne patnje. Ovaj predlog nije bio detaljnije razmatran u Radnoj grupi.

S obzirom na nemogućnost postizanja saglasnosti u Radnoj grupi, a kasnije i u Ad hoc komitetu, Diplomatska konferencija o humanitarnom pravu je na kraju svog rada prihvatila rezoluciju 22 (IV) kojom je preporučila sazivanje vladine konferencije u cilju postizanja sporazuma o zabrani ili ograničenju upotrebe određenih konvencionalnih oružja, kao i o

25
Doc. CDDH/IV/217.

26
Doc. CDDH/IV/208.

27
Doc. CDDH/IV/206/Rev. 1.

28
Doc. CDDH/IV/207.

29
Doc. CDDH/IV/GT/5.

30
Doc. CDDH/IV/GT/6.

mehanizmu za razmatranje tih sporazuma i predloga za sklapanje novih sporazuma.

Generalna skupština UN, razmotrivši rezoluciju 22 (IV) Diplomatske konferencije o humanitarnom pravu, odlučila je da 1979. godine sazove Konferenciju Ujedinjenih nacija u cilju postizanja sporazuma o zabrani ili ograničenju upotrebe određenih konvencionalnih oružja, s tim što će radi pripreme te konferencije prethodno u 1978. godini biti održana pripremna konferencija.³¹

*
* *
*

Polazeći od principa po kome strane u sukobu nemaju neograničeno pravo izbora sredstava i metoda ratovanja, prilikom formulisanja sporazuma o zabrani pojedinih vrsta oružja na predstojećoj Konferenciji UN o zabrani ili ograničenju upotrebe određenih konvencionalnih oružja, trebalo bi poći od sledećih načela tradicionalnog međunarodnog ratnog prava: a) zabrana nanošenja nepotrebne patnje; b) razlikovanje između civila i vojnika; c) princip da zahtevi humanosti treba da prevagnu nad vojnim zahtevima i d) princip da zahtevi zaključenja mira treba da prevagnu nad vojnim zahtevima (zabrana podlih sredstava).

Što se tiče pojedinih vrsta oružja moglo bi se doći do sledećih zaključaka:

1) U pogledu zapaljivih oružja: a) da zabrana eksplozivnih i zapaljivih oružja sadržana u Petrogradskoj deklaraciji iz 1868. predstavlja kodifikaciju već postojećeg međunarodnog običajnog prava;

b) mada se mišljenja država razlikuju u pogledu upotrebe nekih ili svih zapaljivih oružja zavisno od cilja, njihovu upotrebu treba zabraniti jer ona nanose nepotrebne patnje, ne prave razliku između boraca i civila ili između vojnih i civilnih objekata i jer pripadaju tzv. nehumanim oružjima; c) mada je upotreba zapaljivog oružja već suprotna nekim principima ratnog prava, postoji hitna potreba za apsolutnom zabranom ovih oružja u vidu ugovorne obaveze.

2) U pogledu ostalih vrsta konvencionalnog oružja:

a) oružja malog kalibra trebalo bi zabraniti zbog toga što je (i) dejstvo ovog oružja vrlo slično onom dum-dum metaka koji su već zabranjeni i (ii) jer ova oružja nanose nepotrebne patnje;

b) eksplozivna i rasprskavajuća oružja trebalo bi zabraniti jer je njihovo dejstvo nediskriminirajuće, a i zbog toga što izazivaju nepotrebne patnje;

³¹
Rezolucija Generalne skupštine 32/152 od
19. decembra 1977.

c) oružje sa odložnim dejstvom i podmukla oružja trebalo bi zabraniti kako zbog toga što je njihovo dejstvo nediskriminirajuće, tako i zbog njihovog podmuklog dejstva; i

d) s obzirom na razvoj vojne tehnologije i uvođenja sve savršenijeg oružja trebalo bi prihvatiti pravilo kojim bi se isključila mogućnost uvođenja nekih novih vrsta oružja koja bi imala nediskriminirajuće dejstvo i koja bi nanosila nepotrebne patnje.